

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 29.03.19

Dette dokumentets nettadresse (URL) er:

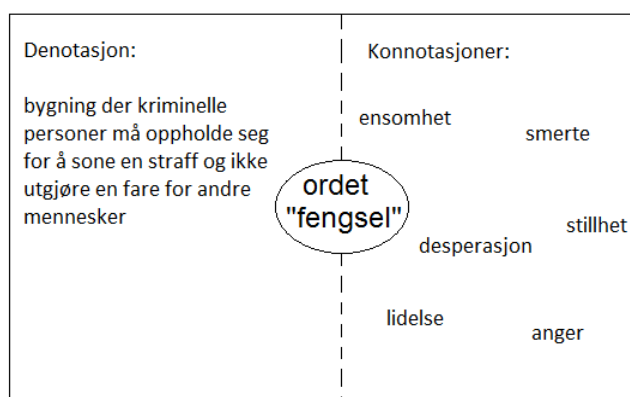
<https://www.litteraturogmedieleksikon.no/cm4all/uproc.php/0/konnotasjon.pdf>

Konnotasjon

Et ords assosiative betydning, i motsetning til dets ordbok-betydning (= denotasjon). Mens en denotasjon er det nøytrale innholdet et ord uttrykker, er ordets konnotasjoner den auraen av betydningsnyanser som omgir ordet – dets følelses- og meningsfylde. Konnotasjoner er assosiasjoner (felleskulturelle assosiasjoner, ikke helt private), følelser og stemninger forbundet med et ord. Denotasjonen er grunnbetydningen, konnotasjoner er bibetydninger.

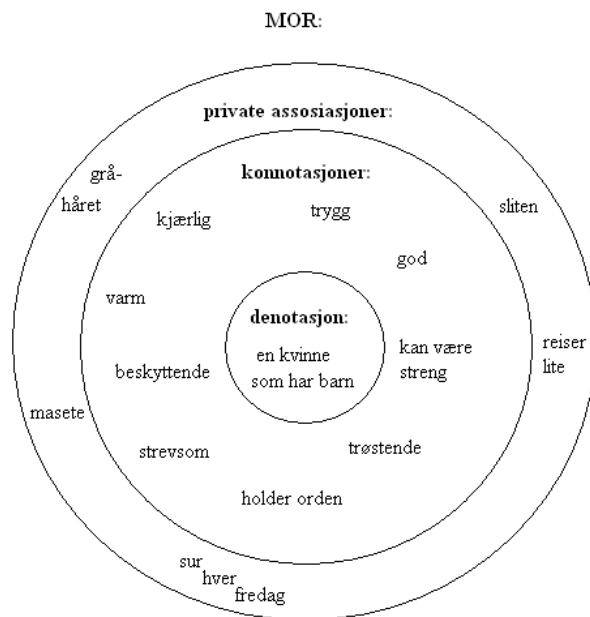
“For every “meaningful” word is a unique totality – unique in sound, denotation, connotation, and doubtless much more.” (Burnshaw m.fl. 1964 s. xiii)

“Diamant” denoterer “mineral som består av rent karbon; blir brukt i industrien og som smykker”. “Diamant” konnoterer bl.a. rikdom, luksus, festlighet, kulde, overflødighet, sjelelig hardhet, fascinasjon, speilvirkninger. Katt har “smidighet, kan ikke dresseres, gåtefull” som konnotasjoner (Joch, Mix m.fl. 2009 s. 91). Konnotasjoner sier mer enn ordet i seg selv sier (Genette 1969 s. 251), der er “hints or ‘flickers of meaning’ ” (Hawkes 1977 s. 117).

Hva konnotasjoner er kan billedlig sammenlignes med det å kaste en stein i en innsjø. Bølger (assosiasjoner) sprer seg fra steinen (ordet). Men med ord – i motsetning til bølger – går ikke assosiasjonene i alle retninger, men ofte i én retning. En denotasjon og en konnotasjon tilhører ulike dimensjoner i språket, omtrent slik ingrediens og smak tilhører ulike dimensjoner i kokekunsten.

For et bestemt individ (f.eks. Jens Jensen i Hønefoss) kan de private assosiasjonene til ordet “mor” være som vist i den ytterste sirkelen i figuren nedenfor. Individet Ole Olsens private assosiasjoner er derimot helt annerledes. Felles for de to personene, hvis de tilhører samme kultur, er at de oppfatter noenlunde de samme konnotasjonene, som er kulturbestemte og dessuten vanligvis utvikler seg lite over tid.

Noen andre forskjeller kan illustreres slik:

DENOTASJON	KONNOTASJON
informasjon	betydning
representasjon	emosjon
analyse	syntese
objekt	tegn
produkt	verdi
kunnskap	enighet
instruksjon	empati
navn	karakter
praktisk	mytisk
mimesis	poiesis

(basert på Floch 2002 s. 224)

Fenomenet enhjørning har en denotasjon (en magisk hest med horn i pannen), men ingen referanse i den ytre virkelighet (Eco 1988 s. 236). Fordi det har en denotasjon, kan det også ha konnotasjoner.

For noen vil “marxisme” konnotere bl.a. rettferdighet, mens det for andre vil konnotere urettferdighet. “Intellektuell” vekker hos noen personer negative assosiasjoner (belærende, selvhøytidelig m.m.), andre får positive assosiasjoner (kunnskapsrik, forsvarer for de svake i samfunnet m.m.).

Det er ikke alltid en dikters intensjon at konnotasjoner er viktige i en tekst. I den engelske barokkdikteren John Donnes dikt “The Legacy” sikter ordet “heart” ifølge en litteraturforsker kun til hjertet som organ, uten positive eller negative konnotasjoner (Zohra Rahmouni i <https://episteme.revues.org/953>; lesedato 02.06.16). Blogger og forfatter Linnea Myhre har blant annet publisert bøkene *Evig søndag* (2012), *Kjære* (2014) og *Hver gang du forlater meg* (2016). “Sulten i Myhres forfatterskap, og den mentale grensetilstanden som følger med den, har ingen romantiske konnotasjoner. Den er ikke også en sult etter ord eller berømmelse, den er bare kaloriangivelsene på en pakke lomper eller fiskegrateng, uten noen form for psykisk gevinst.” (Olaf Haagensen i *Morgenbladet* 21. – 27. oktober 2016 s. 50-51)

Catherine Kerbrat-Orecchioni oppfatter konnotasjoner som et overskudd eller en rest som ikke umiddelbart er nyttig for å identifisere et fenomen, men som gir en tilleggsbetydning. “Konnotasjonen [...] fortøner seg som en sekundær mening som avløser den primære, forlenger den, gir den en resonans.” (Kerbrat-Orecchioni 1977 s. 82) Konnotasjoner er “emosjonelt og sosialt betingete bibetydninger” (Wolff 1982 s. 18). Karl Otto Erdmanns tyske termer “Nebensinn” (ved-siden-av-mening) og “Gefühlswert” (følelsesverdi) har blitt oversatt til “connotation” (Sonesson 1988 s. 121).

Den britiske romantiske dikteren Samuel Taylor Coleridge skrev i *Biographia Literaria* (ca. 1814) at dikt er kjennetegnet ved deres “untranslatableness in words of the same language without injury to the meaning. Be it observed that I include in the *meaning* of a word not only its correspondent object but likewise all the associations which it recalls.” (sitert fra Roberts 1991 s. 60)

Ifølge Göran Sonesson kan Umberto Ecos konnotasjonsbegrep brukes synonymt med “(contextual) implication” (Sonesson 1988 s. 120), og Sonesson påpeker at “a connotation may start a chain of contextual implications” (Sonesson 1988 s. 122). Konnotasjonene er innskrevet i språkets grammatiske strukturer (Genette 1969 s. 211). Et ord kan ha en vifte av konnotasjoner (Tadié 1994 s. 191).

“Bloomfield [...] gives examples of personal, social, local, archaic, technical, learned, foreign and slangy connotations, concluding that “connotations are countless and indefinable” ” (Nöth 1995 s. 102). Også Roland Barthes har

klassifisert konnotasjoner: “Perceptive connotation, cognitive connotation; there remains the problem of ideological (in the very wide sense of the term) or ethical connotation” (Barthes gjengitt fra Cobley 1996 s. 145). Konnotasjon har av ulike teoretikere også blitt kalt “emosjonell mening”, “affektiv mening”, “imanasjons-tegn”, “følelsesinnhold” (Ladmiral 1979 s. 134-135).

“[W]hilst theorists may find it analytically useful to distinguish connotation from denotation, in practice such meanings cannot be neatly separated. Most semioticians argue that no sign is purely denotative – lacking connotation. [...] David Mick and Laura Politi note that choosing not to differentiate denotation and connotation is allied to regarding comprehension and interpretation as similarly inseparable (Mick & Politi 1989, 85).” (Daniel Chandler i <http://visual-memory.co.uk/daniel/Documents/S4B/sem06.html>; lesedato 18.11.16)

Den russiske lingvisten Valentin Volosjinov “insisted that no strict division can be made between denotation and connotation because ‘referential meaning is moulded by evaluation ... meaning is always permeated with value judgement’ (Voloshinov 1973, 105). There can be no neutral, ‘literal’ description which is free of an evaluative element.” (Chandler 2002 s. 141)

“Connotations are the emotional auras of words. They vary in force, but very few ordinary words are entirely without them. “Mother” and “father” may seem to be matter-of-fact, unemotional terms, but when they are contrasted with the word “parents,” they appear to have warm and vivid connotations. One of the distinguishing characteristics of poetry is its use of the connotative powers of words. Unlike the prose writer, who is mainly concerned with the denotative capacities of language, and occupies himself with the connotations of his words only to the extent necessary to keep them in order, the poet takes the denotations of the words he uses for granted, and concentrates on exploiting their connotative qualities. In fact, when words are used in poetry they generally undergo a subtle and curious transformation; their connotative meaning tends to dominate the denotation. This sometimes occurs in prose. “Childish” and “childlike” are certainly synonyms if their denotations alone are considered; they have the same meaning, “resembling a child.” But “childish” obviously carries with it a connotation of vigorous disapproval and “childlike” is at least mildly favorable or sympathetic. Further, these connotations are so important within the words that they tend to monopolize their meaning and erase their objective or denotative qualities.” (Korg 1959 s. 36)

I Woody Allens film *Hollywood Ending* (2002) sier en av personene: “His best pictures were ten years ago. Then he became a real artiste, you know? And all was doom.” Her konnoterer “artiste” fattigdom og elendighet, mens ordet i Frankrike ikke har noen negative konnotasjoner (Brisset 2012 s. 60).

Et dikt kan oppfattes som en “symfoni” av konnotasjoner, der hvert ord teller. Diktet utgjør et samspill av de betydningene og assosiasjonene som ordene i diktet vekker i oss. Men konnotasjoner kan også sprike i ulike retninger. Om et dikt av Arthur Rimbaud skriver Marjorie Perloff at “The divergent connotations of these images work against harmony.” (Perloff 1993 s. 53)

“There are very few words in English that have a perfect synonym: for example, ‘cold’, ‘icy’, ‘frigid’ and ‘freezing’ are semantic parallels which are roughly synonymous, but each one has connotations which the others lack.” (Roberts 1991 s. 155) Ordet “gammel” har konnotasjoner som både vekker negative følelser (avlegs, utslitt, ubrukelig) og positive følelser (ærverdig, erfaren, klok). Kontekst er avgjørende for hvilke følelser som vekkes. En spesiell bruk av et ord, dvs. ordet i en bestemt kontekst, kan lade ordet med en ny konnotasjon (Cressot og James 1983 s. 59).

“Vi har *yrkeskvinner*, hvorfor har vi da ikke *yrkesmenn*? *Kaffekjerringer* og *sladrekjerringer* har vi også. Men hvor er *kaffekallene* og *sladrekallene*? En ugift mann over 30 er *ungkar*, en ugift kvinne over 30 er *gammel jomfru*. Nå kan hun imidlertid være *ungkarskvinne*. Det gjør kanskje saken noe bedre. Hvis du ikke har gjort det før, bør du slå opp i Norsk synonymordbok, først på oppslagsordet *mann*, deretter på oppslagsordet *kvinne*. Legg merke til hvordan synonymene i det første tilfellet svømmer i positive konnotasjoner. I det siste tilfellet er forholdet annerledes. Vi lager da også nye ord for fenomenene. De gamle har holdninger klebende ved seg som gjør dem ubrukelige for oss:

Fattigkassa – forsorgen – sosialkontoret.
Åndssvak – psykisk utviklingshemmet.
Tilbakestående – evneveik – evneretardert.

[...] Du ser hvordan (tilnærmet) synonyme ord kan reflektere ulike holdninger. Ordenes denotasjon (betydning) er interessant nok. Men det som gjør dem særlig interessante er deres konnotasjoner – deres medbetydning: “atmosfære og bibetydninger” som det heter hos [Olaf] Øyslebø. [...] Holdningene ligger der allerede. Valgene er allerede gjort av den kultur eller historie vi er født inn i. Andre ganger står vi friere i våre valg. Gjennom dem røper vi våre holdninger, hva vi selv ser og hvordan vi fortolker det vi ser.” (Texmo 1982 s. 65-66)

“Connotation represents the various social overtones, cultural implications, or emotional meanings associated with a sign. [...] Denotation represents the explicit or referential meaning of a sign. Denotation refers to the literal meaning of a word, the ‘dictionary definition.’ For example, the name ‘Hollywood’ *connotes* such things as glitz, glamour, tinsel, celebrity, and dreams of stardom. In the same time, the name ‘Hollywood’ *denotes* an area of Los Angeles, worldwide known as the center of the American movie industry. [...] Words that “denote” a core meaning are those that are generally used and understood by the users and the audience to

represent an object or class of objects, an act, a quality, or an idea. However, because of usage over time, words that denote approximately the same thing may acquire additional meanings, or connotations, that are either positive (meliorative) or negative (pejorative). Consider the changes undergone by these words in the 20th century: liberal, diversity, team player, right wing, follower, gay, minority, feminist, left wing, abuse, conservative, motherhood, extremist, rights, relationship, harassment, family, propaganda, peacekeeper, and comrade.” (https://www.csun.edu/~bashforth/098_PDF/06Sep15Connotation_Denotation.pdf; lesedato 07.06.16)

“The connotation of a word refers to the emotional or cultural association with that word rather than its dictionary definition. The connotation definition is therefore not the explicit meaning of the word, but rather the meaning that the word implies. Connotation comes from the Latin word “connotare,” which means, “to mark in addition.” In some cases, connotation can also be similar to symbolism as it hinges on culturally-accepted meanings. For example, the connotation of a red rose is love and passion, and if an author were to refer to a red rose while talking about a relationship, the reader would understand that this connotation and symbolism was at play. [...] There are many words that can be understood as synonyms with the same definition, yet their connotations are notable different. For example:

- “House” versus “Home”: Both words refer to the structure in which a person lives, yet “home” connotes more warmth and comfort, whereas “house” sounds colder and more distant.
- “Cheap” versus “Affordable”: While both words mean that something does not cost a lot, “cheap” can also connote something that is not well-made or of low value, while “affordable” can refer to a quality item or service that happens to be well-priced.
- “Riots” versus “Protests”: The difference between these two words is that “riots” connotes a violent gathering of people who are not necessarily in the right, while “protests” can have a more peaceful connotation and is often used when there is sympathy with the protesters.

The connotations of words can also change drastically from one culture to the next. For example, to call someone “fat” in some cultures is a huge insult, whereas in others, it connotes that the person is healthy and well-fed.” (<http://www.literarydevices.com/connotation/>; lesedato 31.03.16)

“The connotation of some words – or the attitudes we associate with them – can easily be seen when we examine pairs of words that are essentially similar in meaning, but different in the favorable or unfavorable attitudes they evoke in most people. Listed below are ten pairs of words that evoke negative or positive feelings. [...]

- refreshing – chilly
- plain – natural
- clever – sly

- cackle – giggle
- snob – cultured
- cop – officer
- skinny – slender
- statesman – politician
- smile – smirk
- domineering – assertive”

(https://www.csun.edu/~bashforth/098_PDF/06Sep15Connotation_Denotation.pdf; lesedato 07.06.16)

“For sin tid førte Ingeborg Refling Hagen et radikalt språk. Det oppfattes også av enkelte som inkonsekvent, ettersom hun om hverandre kan benytte danismer og radikale dialektformer. Men det viser seg ved ettersyn at hun stiller seg så suverent i forhold til språket for å kunne råde over et vidt og nyanserikt uttrykksspekter. Sidestilte former som f.eks. “brur” og “brud” har forskjellig betydningsvalg. Det tilsynelatende språklige kaos har sin dikteriske berettigelse.” (Ingrid E. Wergeland i *Aftenposten* 13. august 1995 s. 9)

Dikt/lyrikk kan “use words in such a way as to make them carry connotations they would not ordinarily have. This is poetry’s most distinctive and most characteristic use of words. It is one of the ways in which poetry seeks to overcome the natural limitations of language. In a poem about the unnecessary and artificial pains he took with his early writing, George Herbert describes his action as

“Decking the sense as if it were to sell.”

The usually innocent word “sell” here suggests the vanity and superficiality of the young poet’s attempts at ornamentation, and the experienced poet’s gentle amusement at it.” (Korg 1959 s. 38-39)

“The tendency of human minds to interpret words in the light of their own prejudices, ignorances, and inclinations is easily apparent. Therefore the fewer words one used, the less opportunity he provided for misinterpretation – that is, if the words were chosen which in their denotative meanings and their connotative associations would most exactly convey one’s intentions. Thus [den amerikanske dikteren] Emily Dickinson attempted to develop a shorthand system of poetic language which would combine the advantage of conciseness with the capability of connoting a rich complex of suggestions.” (Donald E. Thackrey i Sewall 1963 s. 59)

Seriemorderen Norman Bates i Alfred Hitchcocks film *Psycho* (1960) har tømte sin døde mors kropp for innvoller og fylt den igjen – kroppen har blitt “stuffed”. Ordet “stuff” har en rekke konnotasjoner. Det har seksuelle og falliske konnotasjoner (“to stuff someone”, “get stuffed”), det henviser til noe relativt materielt (“such stuff as dreams are made of”) og til ikke-mening (“don’t give me that stuff”). Mrs. Bates’

mumifiserte kropp blir dermed både et seksuelt objekt, en slags første materie og noe meningsløst (Mullen 2013 s. 95).

Oversetteren John Irons (oversetter av bl.a. Øyvind Rimbereids dikt til engelsk) har uttalt om sine oversettelser: “Jeg oversetter denotative og konnotative betydninger, ikke ord. De kulturelle konnotasjoner til et ord er som røttene til planten, så du må tenke på hvordan du kan vekke en lignende respons hos en engelsk leser på engelsk som hos en norsk leser på norsk.” (*Morgenbladet* 8. – 14. juni 2007 s. 33).

“Whilst the dominant methodologies in semiotic analysis are *qualitative*, semiotics is not incompatible with the use of quantitative techniques. In 1957 the psychologist Charles Osgood published a book on *The Measurement of Meaning* together with some of his colleagues (Osgood *et al.* 1957). In it these communication researchers outlined a technique called the *semantic differential* for the systematic mapping of *connotations* (or ‘affective meanings’). The technique involves a pencil-and-paper test in which people are asked to give their impressionistic responses to a particular object, state or event by indicating specific positions in relation to at least nine pairs of bipolar adjectives on a scale of one to seven. The aim is to locate a concept in ‘semantic space’ in three dimensions: *evaluation* (e.g. *good/bad*); *potency* (e.g. *strong/weak*); and *activity* (e.g. *active/passive*). The method has proved useful in studying attitudes and emotional reactions. It has been used, for instance, to make comparisons between different cultural groups. Whilst the technique has been used fairly widely in social science, it has not often been used by semioticians (including the self-styled ‘scientist of connotations’, Roland Barthes), although binary oppositions have routinely provided theoretical building-blocks for structuralist semioticians.” (Daniel Chandler i <http://visual-memory.co.uk/daniel/Documents/S4B/sem06.html>; lesedato 18.11.16)

“[T]he sound of a particular word has certain connotations – not because it imitates the sound of a particular ‘meaning’ (as in onomatopoeia) but because its sound recalls the sounds and connotations of other words. These then amalgamate and become associated with the meaning of the new word. For example, the words ‘nick’, ‘flick’, ‘click’, ‘snick’ share certain connotations – sharpness and rapidity. Similarly, words such as ‘lump’, ‘bump’, ‘clump’, ‘plump’, ‘stump’, carry connotations of roundness, squatness and mass. The British linguist J. R. Firth once gave a group of students a simple test to demonstrate this effect. First he showed them two drawings. One was a billowing, clumpy outline, like a plump cumulus cloud. The other looked like a cross between a porcupine and a pincushion. Then he gave them the words ‘kikiriki’ and ‘oombaloo’ and asked them to write down which word would be more suitable for each drawing. Firth tells us that only one student matched ‘oombaloo’ with the spiky drawing and ‘kikiriki’ with the clumpy one; and that he, when asked why, said he had done it only to enliven what would otherwise have been a boringly predictable response. The fact is that every person in that room instantly knew which word went with which picture. How? To some

degree it may have been visual. The letters of ‘oombaloo’ itself are full of circles and curves, just like the clumpy drawing. ‘Kikiriki’ is full of straight lines and sharp angles, like the spiky drawing. But the main reaction in the room would undoubtedly have been to the words as sounds: ‘oombalo’ recalls ‘billow’, ‘balloon’ and ‘ball’; even the lip-rounding associated with pronouncing its ‘oos’ would reinforce the feeling that this word would naturally be associated with the clumpy figure. Furthermore, ‘kikiriki’ clearly would *not*: its sound recalls ‘spiky’, ‘prickly’ and ‘keen’. It’s hard to imagine that any native English-speaker could feel otherwise. (On the other hand, it is entirely possible that in other languages the sound of ‘kikiriki’ could be more associated with clumpy shapes.) There is no generally agreed name for this effect – meaning conveyed through phonemic connotation limited to the speakers of a particular language. So I shall call it *phonolexis* (from the Greek words for ‘sound’ and ‘vocabulary’).” (Roberts 1991 s. 53-54)

Også bilder har denotasjoner og konnotasjoner. “Mange forskere har bidratt til innsikt i hvordan bildet skaper mening, og da spesielt Roland Barthes (1994) som var opptatt av skillet mellom konnotasjon og denotasjon. Barthes knyttet begrepene til tegn og påpeker at den denotative meningen forklarer tegnets referent uten de kulturelle fortolkningene et tegn også har. Konnotasjon er knyttet til de assosiasjoner tegnet gir oss (Maagerø, 2014, 28). John Fiske (1982) klargjør forskjellen i sin bok “Introduction to communication studies” gjennom ulike eksempler. Han trekker frem at et fotografi av en gate kan fremstå på mange ulike måter. En fotograf kan bruke ulike filter, skape kontraster, ha skarpt eller mykt fokus eller fotografere på en solskinnsdag fremfor en regnværsdag. Alt dette vil påvirke vår oppfatning av bildet, mens denotasjonen i bildet, vil være “gate”. Forskjellen skapes ved konnotasjon (Fiske, 1982, 91). Konnotasjoner oppstår i møtet mellom en modalitet og mottakeren. Mottakeren har sine tanker og følelser og sine kulturelle verdier som påvirker forståelsen av modaliteten (Fiske, 1982, 91). Konnotasjonen består da av en menneskelig prosess hvor ramme, fokus, kameravinkel, skarphet osv. er med på å skape bildets konnotasjon. Denotasjon er derfor hva som blir fotografert, mens konnotasjonen er hvordan det blir fotografert.” (Elise Benedicte Jensen i <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/45672/masteroppgavejensen.pdf>; lesedato 19.12.16)

“[D]enotation is *what* is photographed, connotation is *how* it is photographed” (John Fiske sitert fra Chandler 2002 s. 141).

“Changes of style or tone may involve different connotations, such as when using different typefaces for exactly the same text, or changing from sharp focus to soft focus when taking a photograph.” (Chandler 2002 s. 143)

“Modellen/teorin om konnotation och denotation är grundläggande för bild-semiotiken. Dessa begrepp syftar på olika enkla element i bilder som finns på olika nivåer. Den denotativa nivån syftar på det enkla i bilder, det som syns som verkliga

föremål i bilden och den konnotativa nivån används för att beskriva de kulturella associationer, innebörder och betydelser som dessa föremål kan generera. Det är konnotationer som semiotiken ålagt sig att studera genom en tolkningsakt. [...] Konnotationer är de värden, idéer och innebörder som finns knuta till en bild” (Zandra Karlsson i <http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:452398/FULLTEXT01.pdf>; lesedato 26.09.16).

“For å nærme deg hva bildet uttrykker og hva det kan bety, lønner det seg å gi en konkret beskrivelse av bildets innhold. Dette kaller vi for bildets denotasjoner, og beskrivelsen av det konkrete er en denotativ beskrivelse. Deretter er det naturlig å reflektere videre over hva innholdet vekker av assosiasjoner i deg, på fagspråket også kalt bildets konnotasjoner. En beskrivelse av assosiasjonene til bildet kalles en konnotativ beskrivelse.” (<http://spenn1.cappelendamm.no/c52254/tekstoppgave/vis.html>; lesedato 28.10.16)

“Differences between the three orders of signification are not clear-cut, but for descriptive and analytic purposes some theorists distinguish them along the following lines. The first (denotative) order (or level) of signification is seen as primarily representational and relatively self-contained. The second (connotative) order of signification reflects ‘expressive’ values which are attached to a sign. In the third (mythological or ideological) order of signification the sign reflects major culturally-variable concepts underpinning a particular worldview – such as masculinity, femininity, freedom, individualism, objectivism, Englishness and so on. Susan Hayward offers a useful example of the three orders of signification in relation to a photograph of Marilyn Monroe [Monroes ansikt sett forfra; se en skisse av fotografiet nedenfor]: At the denotative level this is a photograph of the movie star Marilyn Monroe. At a connotative level we associate this photograph with Marilyn Monroe’s star qualities of glamour, sexuality, beauty – if this is an early photograph – but also with her depression, drug-taking and untimely death if it is one of her last photographs. At a mythic level we understand this sign as activating the myth of Hollywood: the dream factory that produces glamour in the form of the stars it constructs, but also the dream machine that can crush them – all with a view to profit and expediency. (Hayward 1996, 310)” (Daniel Chandler i <http://visual-memory.co.uk/daniel/Documents/S4B/sem06.html>; lesedato 07.12.16)

Alle artiklene og litteraturlista til hele leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>